

Recenzja pracy doktorskiej mgr Dariusza Czekaja

pt. „Wojsko a społeczność lokalna - wzajemne relacje. Studium przypadku na przykładzie 21. Brygady Strzelców Podhalańskich”, ss. 352.

Oświadczenie: Recenzent oświadcza, że nie posiada żadnych interesów w odniesieniu do recenzowanej pracy doktorskiej, a tematyka tego projektu mieści się w głównym nurcie jego zainteresowań dydaktycznych i naukowo-badawczych.

Przyjęta do recenzji praca doktorska Pana magistra Dariusza Czekaja dotycząca „Wojsko a społeczność lokalna - wzajemne relacje. Studium przypadku na przykładzie 21. Brygady Strzelców Podhalańskich” napisana została pod kierunkiem dr. hab. Eugeniusza Moczuka (profesora Politechniki Rzeszowskiej) oraz promotora pomocniczego Pani dr Anety Barańskiej (pracownika naukowego Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) w Uniwersytecie Rzeszowskim na Wydziale Socjologiczno-Historycznym. Jest to tym bardziej istotne, iż Doktorant podjął się rozwiązania niezwykle ważnego i złożonego problemu, jakim jest kwestia wzajemnych relacji pomiędzy wojskiem a społecznością lokalną.

1. Znaczenie podjętego tematu pracy doktorskiej

Relacje cywilno-wojskowe wpisują się w krąg zainteresowań socjologów jako jeden z obszarów, w którym prowadzone są badania nad wojskiem. Badania takie ze względu na zachodzące relacje można prowadzić na różnych poziomach odniesienia społecznego, od mikro, poprzez mezzo, aż do makrosocjologicznego.

Siły zbrojne należy traktować jako wyspecjalizowany organ państwa – jako element aparatu państwowego – o bardzo specyficznych zadaniach, realizowanych także przez i na rzecz obywateli.

Idea angażowania się wojska w rozwijanie lokalnego kapitału społecznego jest wartościowa z wielu powodów. Włącza młodych ludzi w usuwanie barier rozwojowych stojących przed polskim społeczeństwem. Stwarza możliwości rozwijania wolontariatu korzystnego dla

wspólnot sąsiedzkich. Otwiera przed młodymi ludźmi nowe i bardzo potrzebne możliwości edukacyjne oraz zawodowe.

Zdaniem wielu badaczy, społeczności lokalne są głównym podmiotem i animatorem szczególnego procesu zmian, nazywanego rozwojem lokalnym albo endogennym, albowiem akcentuje się w nim rolę czynników wewnątrzsystemowych.

W takim przypadku mówiąc o społeczności lokalnej należy wskazać, że jest ona bardzo ważnym partnerem sił zbrojnych, nie tylko w sferze związanej z kwestiami typowo militarnymi, takimi jak zasilanie szeregów wojska przez mieszkańców danej społeczności lokalnej, ale także zamieszkiwanie w niej przez kadrę dowódczą i żołnierzy zawodowych, wynajem terenów pod jednostki wojskowe, place ćwiczeń, a także poligony. Ponadto nie bez znaczenia jest wykorzystanie mieszkańców do prac w obrębie jednostki wojskowej, w tym remonty, naprawy, a także budowa infrastruktury wojskowej, zakupy żywności w okolicznych zakładach produkcji żywności, piekarniach, masarniach, a także zakupy paliw wykorzystywanych przez wojsko. To także możliwość zatrudniania określonych osób do pracy na stanowiska cywilne, czy firm ochrony mienia do zabezpieczania infrastruktury wojskowej.

Niekwestionowanym walorem pracy jest jej wymiar społeczny, edukacyjny i naukowy.

Należy zwrócić uwagę na niezwykle ważną kwestię dotyczącą kształtowania się więzi społecznych pomiędzy żołnierzami 21 Brygady Strzelców Podhalańskich a społeczeństwem oraz na więzi budowane wewnątrz organizacji, jaką jest Brygada. Szczególnie istotna jest tu jakość tych relacji, zależności wiążące, ale także świadomość przynależności do grupy oraz poczucie wspólnoty interesów i wartości. Warto też wskazać na elementy wzmacniające więzi społeczne, identyfikujące działania i przekonania jednostki z działaniami i przekonaniami grupy, co może prowadzić do przedkładania interesów grupy nad potrzeby poszczególnych jej członków.

Dlatego też podjęcie badań związanych z postrzeganiem relacji cywilno-wojskowych, a szerzej ujmując - relacji między mieszkańcami danej społeczności lokalnej a żołnierzami jednostki wojskowej, wpisują się nie tylko w zakres zainteresowań socjologii wojska, socjologii grup dyspozycyjnych, czy socjologii wojny, ale także socjologii codziennego bytowania. Przyjmując, że przedmiotem analiz są relacje zachodzące między 21. Brygadą Strzelców Podhalańskich a mieszkańcami społeczności lokalnych, miast dyslokacji tej jednostki, należy wskazać, że wnioski z tych badań powinny służyć nie tylko „zaspokojeniu ciekawości nau-

kowej”, ale także stać się podstawą realnego oglądu relacji między wojskiem jako instytucji, a otoczeniem zewnętrznym.

Myślę, że warto też przywołać jeszcze dwa inne walory uzasadnienia wyboru tematyki dysertacji. Jednym z nich jest sama sylwetka Autora pracy. Otóż podjął się badań w obszarze wojska i społeczności lokalnej, które wynikały z jego zainteresowań tą tematyką, jak również służby jako oficera Wojska Polskiego. Dotychczasowe obserwacje i doświadczenia w pracy na różnych stanowiskach w strukturze zarówno 21. BSP, jak i innych jednostek wojskowych oraz służba poza granicami kraju w ramach misji w Kosowie, Iraku i Afganistanie, utwierdziły go w przekonaniu o istotności wzajemnych relacji pomiędzy wojskiem a społeczeństwem.

Kolejnym czynnikiem przemawiającym za realizacją tego studium przypadku jest „obecność” i funkcjonowanie w siłach zbrojnych samej 21 Brygady Strzelców Podhalańskich, która od ponad ćwierćwiecza wpisuje się w krajobraz Podkarpacia. To Brygada o bogatych tradycjach i wysokimi poziomie wyszkolenia. Natomiast jeśli chodzi o konsekwencje badawcze, to przekonać się można, że jeszcze nigdy nie prowadzono badań dotyczących wyłącznie 21. BSP, a także badań na temat relacji społecznych z wojskiem, mieszkańców społeczności lokalnych Podkarpacia. Niniejsza praca stanowi więc próbę wypełnienia opisu wzajemnych relacji, jakie występują pomiędzy żołnierzami 21. BSP, a mieszkańcami rejonów dyslokacji jednostek.

Trzeba dodać, że obrona przez Pana mgr Dariusza Czekaja droga wyboru problematyki pracy, w tym eksploracyjnych poszukiwań badawczych w analizowanym obszarze, jawi się jako interesująca zarówno teoriopoznawczo, jak i prakseologicznie. Recenzowana dysertacja ma wyraźny walor innowacyjności i ważności epistemologicznej.

Podobnie niezaprzeczalne są wartości prakseologiczne rozprawy, gdzie uzyskane wyniki badań dały podstawę Autorowi do sformułowania wartościowych i rozbudowanych wniosków oraz wskazań dotyczących poprawy wzajemnych relacji wojska ze społecznością lokalną.

Konkludując stwierdzam, że w świetle zaprezentowanych do tej pory okoliczności i argumentów uznać należy, że temat oraz cel dysertacji, a także podjęte w niej problemy badawcze mieszczą się w zakresie nauk socjologicznych, ale też i nauk o bezpieczeństwie.

2. Ocena metodologiczna

Rozprawa doktorska przygotowana przez mgr Dariusza Czekaja jest dobrze skonstruowana pod względem metodologicznym. Przede wszystkim Autor przekonująco odniósł się do potrzeby podjęcia badań w przedstawionej tematyce. Bazując na zebranej literaturze metodologicznej, szczególnie z zakresu nauk społecznych, w tym grup dyspozycyjnych, precyzuje określone reguły i procedury naukowe do których odwołują się realizowane badania. Ich efektem jest właściwie sformułowany i rozbudowany przedmiot oraz cel badań skierowany na deskryptywne określenie stanu relacji pomiędzy Jednostkami Wojskowymi (żołnierzami tych jednostek) wchodzącymi w skład 21. BSP, a mieszkańcami miast ich dyslokacji. Ważne miejsce w tym zakresie poszukiwań badawczych zajmuje kwestia zrozumienia mechanizmów, jakie kierują tymi relacjami wśród społeczności wojska, jak i społeczności lokalnej, co może w przyszłości służyć poprawie lub wzbogaceniu kontaktów i wzajemnych relacji.

Uwidoczniony w przedmiocie badań związek pomiędzy poznaniem naukowym a praktyką, znalazł również potwierdzenie w osobistych zainteresowaniach Pana mgr Dariusza Czekaja tematyką wojskową, a także służbą jako żołnierza zawodowego. Wskazany przedmiot i cel badań dość mocno zakorzeniony jest w socjologii wojska i wojny, socjologii życia codziennego, funkcjonowaniu społeczności lokalnych, ale także znajduje się w wielu pracach naukowych i publicystycznych z zakresu grup dyspozycyjnych będących przedmiotem analiz konferencji naukowych organizowanych przez Pan Profesora Jana Maciejewskiego w Uniwersytecie Wrocławskim. Problematyka relacji pomiędzy wojskiem, a społecznością lokalną była przedmiotem opracowanych projektów badawczych, artykułów naukowych, jak również realizowanych badań przez Wojskowe Biuro Badań Społecznych i Centrum Badania Opinii Społecznych.

Pan mgr Dariusz Czekaj oprócz prawidłowo sformułowanego przedmiotu i celu badań, prawidłowo sformułował problemy badawcze (jeden główny i czternaście szczegółowych) oraz hipotez (jedna główna i czternaście szczegółowych). W swej treści oscylują one wokół tematyki dysertacji, przedmiotu i celu badań, a także właściwości metodologicznych nauk społecznych.

Przy tej okazji daje się zauważyć pewne rozdrobnienie jeśli chodzi o ilość problemów szczegółowych i konsekwentnie hipotez. Warto więc pogrupować niektóre problemy łącząc je ze sobą, nawet przy wskazywanych przeciwstawnych skrajnościach treściowych np. problem

badawczy numer 2 i 3, 6 i 7. Ponadto występuje też pewna nieścisłość zależnościową pomiędzy treścią niektórych problemów szczegółowych, a hipotezami szczegółowymi np. pomiędzy problemem numer 1 (*Jaki charakter mają kontakty cywilno-wojskowe oraz w jakich sferach i na jakich płaszczyznach one zachodzą?*), a hipotezą numer 1 (*Relacje występujące pomiędzy jednostką wojskową a środowiskiem lokalnym są złożone i opierają się na tradycji*) – brak odniesienia w hipotezie do drugiej części pytania oraz problem szczegółowy numer 10 (*Jak kształtują się więzi społeczne pomiędzy żołnierzami Brygady i czy sprzyja to asymilacji z lokalną społecznością?*), a hipotezą numer 10 (*Najbardziej spójne więzi występują w małych grupach społecznych jak drużyna czy pluton. Im większa grupa to następuje rozwarstwienie na poszczególne korpusy osobowe*) - brak odniesienia w hipotezie do drugiej części pytania.

Jeśli chodzi o określenie zmiennych badawczych, to należy tu pochwalić Pana mgr. Dariusza Czekaję za bardzo szczegółowe powiązanie ich z problemami i hipotezami szczegółowymi, a także pytaniami w kwestionariuszu ankiety. Nieczęsto zdarza się, że taka analiza w pracach kwalifikacyjnych występuje, a przecież określenie zmiennych badawczych i ich wskaźników służy ostatecznemu uściśleniu problemów badawczych.

Dobór metod badawczych należy uznać za trafny, adekwatny do tematyki pracy, problemów badawczych i hipotez. Dla osiągnięcia założonych celów i weryfikacji hipotez stosowane były teoretyczne metody badawcze: analiza dokumentów instytucjonalnych oraz normatywnych oraz empiryczne: sondaż diagnostyczny, wywiad skategoryzowany i obserwacja uczestnicząca.

Nieodłącznym elementem przeprowadzenia badań naukowych jest ustalenie potencjalnych respondentów oraz określenie wielkości próby badawczej. Ze względu na poruszaną problematykę i przyjęte założenia metodologiczne, Autor dysertacji postanowił uwzględnić podczas prowadzenia badań trzy grupy respondentów, a mianowicie:

- mieszkańców społeczności lokalnych Rzeszowa, Jarosławia, Przemyśla, Niska i Kłodzka (kwestionariusz ankiety);
- żołnierzy z dziesięciu jednostek wojskowych wchodzących w skład 21. BSP. (kwestionariusz ankiety);
- przedstawicieli lokalnej społeczności (wywiad skategoryzowany).

Należy przy tym zaznaczyć, iż Pan mgr Dariusz Czekaj przed realizacją badań zasadniczych zarówno w jednostkach wojskowych, jak i wśród mieszkańców społeczności lokalnej, przeprowadził badania pilotażowe, co należy uznać za decyzję słuszną chociażby w kon-

tekście modyfikacji kwestionariusza ankiety. Natomiast przy określeniu próby badawczej dokonał doboru losowego wykorzystując przy tym stosowne wzory. Przy tej okazji mam dwa pytania dotyczące wywiadu skategoryzowanego wśród przedstawicieli lokalnych społeczności:

1. Jakie były stosowane kryteria doboru osób do tych badań?
2. Jeśli był to wywiad skategoryzowany, to na podstawie jakiego narzędzia (tezy) był on realizowany (brak informacji na ten temat w podrozdziale 4.5. oraz w załącznikach)?

Podsumowując ten aspekt oceny pracy należy stwierdzić, że wiedza i umiejętności metodologiczne Autora pracy są na dobrym poziomie, tym bardziej, że w toku całej pracy umiejętnie dowodzi swych racji dokumentując je uzyskanymi wynikami i prowadzonymi analizami.

3. Struktura pracy

Dokładna lektura rozprawy doktorskiej upoważnia mnie do stwierdzenia, że posiada ona wymaganą i logiczną strukturę. Kolejność poszczególnych rozdziałów opracowana jest na zasadzie ciągu wynikania (od ogółu do szczegółu). Treści są właściwie podzielone na rozdziały i podrozdziały, a zasadność ich podziału wynika z podjętych problemów badawczych i przyjętych hipotez.

Dysertacja podzielona została na trzy zasadnicze części: teoretyczną, metodologiczną i empiryczną oraz sześć rozdziałów.

Część teoretyczna pracy została opracowana na podstawie literatury przedmiotu i obejmuje trzy rozdziały (rozdział I, II i III). Rozdział IV jest rozdziałem metodologicznym, natomiast pozostałe dwa, to są rozdziały empiryczne.

Bibliografia dysertacji jest niezwykle bogata i składa się z wydawnictw zwartych, aktów prawnych (konstytucji, ustaw, strategii i rozporządzeń, rozkazów i decyzji, komunikatów z badań i netografii). Umiejscowiona jest w niej głównie literatura z nauk socjologicznych, w tym socjologii ogólnej, socjologii wojska, socjologii grup dyspozycyjnych, socjologii organizacji, socjologii społeczności lokalnych, literatura z nauk o bezpieczeństwie, w tym bezpieczeństwa narodowego, bezpieczeństwa społecznego, bezpieczeństwa kulturowego, zagrożeń społecznych i publicznych oraz metodologii nauk społecznych i nauk o bezpieczeństwie. Znajduje się też literatura dotycząca wyzwań i zagrożeń wynikających z globalizacji i procesów transformacyjnych. Ponadto odnotować także wypada obecność w pracy spisu tabel, wy-

kresów, zdjęć, rycin i map, które są dobrze opracowane zarówno pod względem technicznym i redakcyjnym oraz właściwie oddają prowadzone analizy i formułowane wnioski.

Opiniowana praca doktorska pod względem edytorskim nie budzi zastrzeżeń, napisana jest poprawnym językiem naukowym i bogato obudowana przypisami w sposób zgodny z przyjętą praktyką w piśmiennictwie polskim. Warto jednak pamiętać, że stosując przypisy należy również wykorzystywać ich skróty. Autor w niektórych przypadkach z powodzeniem mógł zastosować skrót *ibidem* zamiast dosłownie powtarzać treść przypisu (np. przypis nr 358, 423, 425).

Ogólnie należy podkreślić, iż praca prezentuje wysokie walory epistemologiczne i stanowi logicznie ułożoną oraz spójną całość. Jest dobrze złożona i robi pozytywne wrażenie estetyczne.

4. Ocena merytoryczna

Wstęp zawiera wprowadzenie w problematykę pracy, w którym Pan mgr Dariusz Czekaj właściwie łączy i uzasadnia związek potrzeby podjęcia badań. Dokonuje sformułowania zagadnienia badawczego. Znaczące miejsce zajmuje informacja dotycząca terenu badań.

W pierwszym rozdziale przedstawione są wybrane teoretyczne aspekty funkcjonowania militarnych grup dyspozycyjnych we współczesnej nauce. Dokonana została analiza funkcjonowania wojska w ramach socjologii wojska, socjologii wojny oraz socjologii grup dyspozycyjnych. Autor pracy wskazuje na ich genezę i główne nurty naukowe rozwoju tych subdyscyplin, jak również na przemiany, jakie następowały wraz z ich rozwojem. Prezentuje w tym zakresie polski i zagraniczny dorobek naukowy. Ponadto dokonuje opisu grup dyspozycyjnych wraz z ich podziałem i cechami wyróżniającymi, na tle innych grup w społeczeństwie. Na tej podstawie przedstawia wojsko jako militarną grupę dyspozycyjną w świetle literatury przedmiotu. W końcowej części rozdziału przedstawia udział grup dyspozycyjnych w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa, miejsce i rolę wojska w jego zapewnieniu, jak też obszary, w których grupy dyspozycyjne wzajemnie ze sobą współdziałają.

Taki schemat ujęcia problemowego uważam za słuszny, bowiem traktowanie wojska jako jednej z grup dyspozycyjnych i prowadzenie badań w tym kontekście jest zasadne z uwagi na wielość zadań jakie realizuje ta instytucja. Przyjęcie takiego podejścia umożliwia też prawidłowe opisanie wojny i armii, których znaczenie w dzisiejszym czasie pozostało bez zmian i jest ciągle aktualne.

Drugi rozdział poświęcony jest przedstawieniu wojska w świetle różnorodnych perspektyw teoretycznych. Autor wskazuje na perspektywę analizy wojska jako instytucji społecznej, prezentuje także różne sposoby definiowania tego pojęcia w socjologii oraz wyróżnia znaczące cechy jakie instytucja ta powinna posiadać. Następnie wskazuje na zadania, jakie wojsko wypełnia jako instytucja społeczna, a także jaką pełni rolę w społeczeństwie. W dalszej kolejności Pan mgr Dariusz Czekaj przedstawia definicje i cechy systemu społecznego w różnych koncepcjach, a następnie dokonuje systemowego opisu wojska. Kolejnym ujęciem podjętym w tej części pracy jest przedstawienie wojska jako organizacji społecznej wraz z jej strukturą, cechami i zależnościami. Podsumowanie rozdziału stanowi trafną ocenę militarnych grup dyspozycyjnych w świetle współczesnych badań naukowych.

Doniosła wartość powyższego rozdziału wyraża się w jasnej oraz sprawdzalnej empirycznie próbie pokazania instytucji wojska, jako dużej grupy społecznej o stosunkowo wyrazistej strukturze, ale także o dość zmiennych i skomplikowanych powiązaniach. Warto zauważyć, że wartość wojska jest ukazana zarówno z perspektywy instytucji, organizacji, jak i systemu społecznego oraz możliwości prowadzenia badań naukowych. Armia jako instytucja społeczna często bowiem jest elementem różnych badań wskazujących z jednej strony na poziom zaufania, z drugiej na stosunek obywateli do jej funkcjonowania.

W rozdziale trzecim Autor zaprezentował 21. Brygadę Strzelców Podhalańskich jako główny punkt odniesienia swoich badań naukowych. Przybliżył sposób jej formowania i przemiany, jakie w niej następowały w okresie istnienia. Dokonał także wprowadzenia w zagadnienia związane z tradycjami wojskowymi 21. BSP, jakie dziedziczy i kultywuje na co dzień. Przedstawił również specyficzną dla tej formacji symbolikę podhalańską, przejawiającą się w umundurowaniu, oznakach i nazwach pododdziałów wywodzących się od przedwojennych pułków podhalańskich i kultury góralskiej. W dalszej części przedstawił strukturę formalną Brygady i zadania, jakie realizują jej poszczególne pododdziały. Skłoniło to także Autora do zaprezentowania sylwetek podstawowego sprzętu i wyposażenia, jakie żołnierze tej jednostki wykorzystują w działalności służbowej. Ważnym elementem tego rozdziału jest przedstawienie udziału żołnierzy 21. BSP w operacjach i misjach pokojowych na przestrzeni lat wraz z ich charakterystyką. Pan mgr Dariusz Czekaj opisał też związki Brygady i jej pododdziałów ze społecznością lokalną.

Oceniając treść tego rozdziału należy pochwalić Doktoranta za właściwie zinterpretowaną diagnozę opisującą główny teren badań, jakim jest 21 Brygada Strzelców Podhalań-

skich. Oprócz aspektu historycznego, ale także aktualnych możliwości i znaczenia Brygady w środowisku, szczególnie ważne jest ujęcie socjologiczne pozwalające przekonać się, że instytucja ta zacieśnia więzy ze społecznością lokalną, co sprzyja integracji. Ponadto żołnierze nie stronią od zaangażowania się w kształcenie patriotyczne młodzieży i często wspólnie uczestniczą w uroczystościach patriotycznych czy państwowych.

Czwarty rozdział w całości poświęcony jest konceptualizacji metodologicznych podstaw badań własnych. Szczegółowo przedstawiony jest w nim zarówno przedmiot, jak i cel badań, tak w wymiarze poznawczym, jak i praktycznym. Autor dokonuje charakterystyki pojęć nieomawianych w rozdziałach teoretycznych. W dalszej kolejności przedstawia problemy badawcze i hipotezy przyjęte do weryfikacji badań. Opisuje metody i techniki badawcze, a następnie przebieg prowadzonych badań empirycznych. W ostatniej części tego rozdziału przedstawiona charakterystykę populacji objętej badaniami.

W kolejnym rozdziale pracy Pan mgr Dariusz Czekaj przedstawił wyniki badań uzyskane podczas prowadzenia badań ilościowych i jakościowych dotyczące społecznych aspektów postrzegania wojska poprzez społeczność lokalną, ocenę relacji cywilno-wojskowych z perspektywy mieszkańców miast, w których stacjonuje wojsko oraz oczekiwania względem zaangażowania się wojska w życie społeczne.

Podsumowując ten rozdział pracy należy stwierdzić, że na korzyść jego Autora przemawia bogactwo podjętych wątków badawczych oraz prawidłowa ocena analizy socjologiczno-społecznej 21. Brygady Strzelców Podhalańskich. Należy przy tym zauważyć, że Pan mgr Dariusz Czekaj prawidłowo wyciąga wnioski, dostrzegając przy tym, że wojsko dla mieszkańców staje się nie tylko gwarantem bezpieczeństwa, ale też nośnikiem tradycji patriotycznych, wywiera pozytywny wpływ na rozwój wszelkiego rodzaju usług i handlu, rozwoju więzi i asymilacji społecznej, angażowaniu się w lokalne inicjatywy, czy też żołnierze są postrzegani jako otwarci na kontakty, są wzorem postaw proobronnych.

Jako szczególnie cenne jest wykorzystanie do prowadzonych analiz badawczych aparatury statystycznej w postaci określonych jej współczynników.

Ostatni rozdział stanowi dalszą kontynuację prezentacji wyników badań empirycznych. Skupia się na analizie wyników badań ilościowych prowadzonych pośród żołnierzy, a uzupełniany jest wynikami badań jakościowych. Autor pracy charakteryzuje więzi panujące pomiędzy żołnierzami wewnątrz jednostki i więzi ze społecznością lokalną, z perspektywy żołnierzy. Dokonuje oceny zjawisk sprzyjających kształtowaniu się więzi społecznych po-

między żołnierzami a mieszkańcami. Ostatnia część rozdziału jest poświęcona Stowarzyszeniu Honorowych Podhalańczyków i roli jego członków w kształtowaniu więzi cywilno-wojskowych.

Podsumowując treść tego rozdziału należy stwierdzić, że Pan mgr Dariusz Czekaj wyróżnił szereg różnych zmiennych wpływających na jakość więzi społecznej pomiędzy żołnierzami 21 Brygady Strzelców Podhalańskich. Do najważniejszych zaliczył: identyfikację z miejscem służby i zamieszkania, pochodzeniem terytorialnym żołnierzy, codziennym przebywaniem i pracą w formalnych grupach struktury wojskowej (drużyna, pluton, kompania), liczbą kontaktów formalnych i nieformalnych, doświadczeniem, jakie wynoszą żołnierze z udziału w misjach poza granicami kraju i przenoszą na zacieśnianie więzi koleżeńskich.

Podsumowując merytoryczną część pracy należy stwierdzić, że Pan mgr Dariusz Czekaj dobrze uchwycił zależności i powiązania pomiędzy poszczególnymi podrozdziałami, dowodząc jednocześnie obecność w nich zarówno sformułowanych problemów badawczych, jak i hipotez.

Dość trafnie ukazane są konteksty prowadzonych analiz i wyciąganych wniosków. Zaprezentowane stanowisko przez Autora dysertacji w obszarze diagnostycznej ewaluacji wzajemnych relacji i więzi pomiędzy wojskiem a społecznością lokalną, pozwalają na antycypację pewnych trendów i prawidłowości wyrażonych w celu badań (relacje wojska i społeczeństwa w określonym obszarze).

Zakończenie pracy stanowi zwieńczenie dotychczasowego wysiłku piszącego pracę doktorską i jest próbą nie tylko odpowiedzi na problemy badawcze, ale także zawiera syntezę jego wielowymiarowych analiz dotyczących potwierdzenia lub odrzucenia hipotez oraz prezentacji konkretnych wniosków. Ważną częścią jest też próba wytyczenia dalszych i przyszłościowych badań porównawczych w tym zakresie m.in. dotyczących zarówno Wojsk Obrony Terytorialnej, jak i miejscowości, w których w przeszłości stacjonowało wojsko.

W związku z przedstawionymi dotychczas argumentami proszę o przygotowanie podczas publicznej obrony odpowiedzi na następujące pytania:

1. Ze względu na to, że Pana określenie celu badań jest ogólne i nie zostało podzielone na szereg celów szczegółowych, **proszę o przedstawianie własnych założeń badawczych na jednym z przykładów, w odniesieniu do relacji: „cel badawczy – problem badawczy – hipoteza badawcza”** wraz z uzasadnieniem;

2. Biorąc pod uwagę otwartość wojska i brak stosowanej przez tą instytucję polityki informacyjnej, w tym brak właściwych przekazów, które mogą powodować, że oczekiwania społeczne często nie są spełniane, proszę stworzyć **model przekazu informacyjnego (wojsko) stwarzającego właściwy odbiór i ocenę (społeczeństwo) żołnierzy w środowisku lokalnym.**
3. Uwzględniając Pana doświadczenia związane z napisaną dysertacją doktorską, a także znajomość problematyki dotyczącej wojska, więzi społecznych, społeczności lokalnej, terenu badań, proszę zaproponować zasadnicze punkty odniesienia, ewentualnie zagadnienia w obszarze edukacji dla bezpieczeństwa młodzieży szkolnej wykorzystywane w prawidłowym **kształtowaniu więzi społecznych na styku wojsko, a społeczność lokalna.**

5. Wnioski końcowe

W świetle wszystkich argumentów i uwag zawartych w poszczególnych częściach recenzji, stwierdzam, że Pan mgr Dariusz Czekaj przygotował rozprawę doktorską poprawną pod względem formalnym i merytorycznym. Posiada kompetencje poznawcze i analityczne dotyczące badania i interpretacji tekstów naukowych oraz publicystycznych. Zgromadził bogaty i interesujący materiał z obszaru nauk społecznych i nauk o bezpieczeństwie. Praca jest dojrzałym koncepcyjnie opracowaniem, wykonanym ze znajomością merytorycznego zakresu problematyki, z dużą kulturą metodologiczną i umiejętnością przekazania wiedzy analitycznej. Na tej podstawie wyciągnął kilka znaczących i weryfikujących dotychczasowy sposób myślenia i porządkowania wiedzy wniosków z obszaru wzajemnych relacji pomiędzy wojskiem a społecznością lokalną.

Do istotnych zalet pracy doktorskiej zaliczam jej logiczną i uzasadnioną konstrukcję, logikę wywodu, duże zaangażowanie Autora w zgłębianie literatury przedmiotu, wykorzystanie technik analitycznych wraz z aparatem statystycznym.

Opiniowana praca nie budzi istotnych zastrzeżeń metodologicznych i edytorskich. Jest cennym i twórczym rozwinięciem problemów dotyczących oceny wzajemnych relacji wojsko a społeczność lokalna.

W aspekcie powyższego należy uznać, że dysertacja w pełni odpowiada wymogom określonym w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. nr 65, poz. 595 z późn. Zm.), co

kwalfikuje mgra Dariusza Czekaja do dalszego procesu ubiegania się o uzyskanie stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne.

.....

Andrzej Pieczywok